

Q. F. F. Q. S. I. D. T. O. M.
DISSERTATIO GRADUALIS
PRÆSTANTIAM
HOMINIS PRÆ BRUTIS
EXPONENS,

Cujus
PARTEM POSTERIOREM,
Consensu Ampliss. Facult. Phil. in Reg. ad Auram Acad.
PRÆSIDE
VIRO MAX. REVER. atque CELEBERRIMO
D: NO CAROLO
MESTERTON,
S. S. Theol. DOCT. Log. & Metaph. PROF. Reg. & Ord.

Publico examini modeste submittit
STIPENDIARIUS REGIUS
ALEXANDER FALANDER,
OSTROBOTNIENSIS.

In AUDITORIO MAJORI Die XVIII. Decemb.
Anno MDCCLXII.
H. A. M. C.

A B O ÄE,
Impressit JOH. CHRISTOPH. FRENCKELL.

ГЛАДАЛО
DISSESTIUS GRADAN
ПРЯМАТАН
СИЛАН ПРА
ЭКТОНА
ГИД
ПАТЕМ БОГАТЫРЬ
СОЛНЦЕ МАСЛА СЫРЬЯ
ИМЯ
ДОГО
МОГИСТ
МЕСЯЦ
АЛЕКСАНДР ТАКАНДЕР
СОЛНЦЕ
АДДИТОРИИ МАЮРЫ ДЕ МИЛДЕН
БАУМ

I. N.

§. VII.

Ante annum & quod excurrit, Di-
vina adjuvante gratia in parte Disser-
tationis nostræ priori, quum con-
venientiam & differentiam homines
inter & bruta breviter delineaverimus, jam ipsam
præstantiam hominis præ brutis animantibus, quan-
tum vires permittunt, paucis perstringere conabi-
mur. Atque primum ad præstantiam essentialem
indagandam nosmet conferimus. Condidit DEUS
Sapiensissimus hominem anima rationali, facultati-
bus ornata splendidissimis præstantissimisque, qua-
rum ope non potest non veritates earumque ne-
xus facile perspicere. Per hanc homo est id quod
est, & per hujus absentiam homo hominis & nomen
amittit & naturam. Intellectus, quo instructus est

A

ho-

homo, illum reddit idoneum ad negotia eademque
 gravissima obeunda riteque administranda. Hinc
 aliorum dicta, scripta variaque judicia & rationes,
 nec non omnia facta, res gestas varias integrarum
 gentium hominumque singulorum, instituta, mores
 consuetudinesque distincte perspicere & an bona
 vel mala sint, dijudicare valet. Potest etiam res
 praeteritas sibi tanquam praesentes sistere. Potest
 denique quod majoris est momenti, ex comparatione
 idearum earundemque ad se invicem relatione,
 plane novas atque abstractas formare nec non
 illas ipsas tum inter se invicem, tum cum aliis
 comparans, num convenienter vel repugnant, judi-
 care (a). Quanta intellectus humani est eminen-
 tia, exinde clarissime patescit, quod difficillimas si-
 mulque nobilissimas excogitaverit scientias, quas
 prolixe enumerare, brevitas proposita non permit-
 tit; sufficiat tantum vel quasdam exempli loco pro-
 ferre. Quis ecclipsin solis in calculum revocavit?
 Quis ejusdem latitudinem & distantias illas stupen-
 das, quae inter eundem aliaque corpora coelestia &
 tellurem nostram intercedunt, determinavit vel po-
 tius dimensus est? Quis denique quietem solis &
 motum terrae, licet longe aliter nostris appareat o-
 culis, indagando invenivit, nisi intellectus homini-
 nis? Quod ad globum nostrum terraqueum atti-
 net, quanta sunt quae ingenium humanum atten-
 tione observavit investigavitque? Quos lapides va-
 riaque metallorum genera? Quas arbores herbas-
 que homo in usum suum adhibere valet? Quis ar-
 tes

tes illas perelegantes, quibus societatem humanam
abundare videmus, ex cogitavit? Quis artem navi-
gandi? Quis artem musicam? Quis typographi-
cam? Quis artem ballistica? Quis denique res
manuarias, certe artificiosas, finxit, nisi homo?
Ut plura alia, quae non possunt non hominem lau-
dibus celebrare illustrissimis, sicco transeamus pe-
de. Tot enim & tanta hæc sunt, ut iisdem ne e-
numerandis quidem, nedum describendis debitisque
colorib[us], delineandis, vix unius sufficiat vita. Ho-
mines quicquid agunt, ad certos referunt fines,
mediaque, quibus fines illi obtinendi sunt, sapien-
ter eligunt; bruta autem temere & inconsiderate
ad id, quod agunt, ferri, quisquis ad actiones i-
psorum vel paululum attendens, facile videt. Præ-
terea mirum quantum hominis præ reliquis ani-
malibus exinde elucescit dignitas, quod actiones
hominum omnis coactionis sint immunes, adeo ut
homo prout lubet, in omnibus rebus ad agendum
vel non agendum & hoc vel illo modo agendum
se determinare queat. Voluntas enim hominis,
quando ad aliquod suum adhibet consensum, con-
festim & vel minimo ejusdem nutu omnia corpo-
ris membra ad mandata ipsius exsequenda, maxi-
ma eademque exactissima conspirant harmonia (d).
Et licet corpus hominis vinculis iisdemque arctissi-
mis constringeretur, & omnibus, qui unquam ex-
cogitari possunt cruciatibus configeretur, voluntas
tamen a nemine cogi potest, & cogitationes ipsi-
us, ne hilum quidem, ut e veritate discedant &

ad aliud consentiant, adigi possunt. Si vel homo cruciatibus afflictionibusque ad aliquam actionem edendam cogi possit, voluntas tamen illam ipsam actionem non approbat nedum ceu bonam appetit, sed eam ob rationem tantum consentit ut manus malum evitare queat. Pulcherrime itaque Cel. D:rus Buddeus *operationes*, inquit, *sive intellectum sive voluntatem species ita comparatae sunt, ut hominem inter res creatas omnes natura nobis notas, longe nobilissimum præstantissimumque esse demonstrent.* Cumque rerum *adspectabilium structura admirabilis, pulchritudo & usus omnes in admirationem conjicit, quanto magis mens nostra conjiciet, quæ res omnes fere totius universi complectitur, & per artes varias ejusmodi opera producere potest, quæ elegancia & artificio cum naturæ operibus quodam modo certent, certe non minus quam illa admiratione digna sunt (e).* O quanta in eo splendet generis humani præ brutis animantibus præstantia, quod immortalitate animi sibi gloriarí queat! Si hominum veluti brutorum animæ cum suis destruerentur corporibus, illud certe miserrimum illis inferret statum, & ardentissimum illud felicitatis desiderium, quod rebus præsentibus in hac vita satiari nequit, non posset non ad instar frugum in defectu humoris succosi marcescere. Hæc immortalitas efficit ut homo gloriam sui Creatoris æternis immortalibusque laudibus concelebrare queat.

- (a) Vid. Jean Francisci Budd. Thes. Theol. de atheismo p. 313. (b) Elegantissime hac de re mentionem facit D. W. Derham in sua Phys. Theol. Lib. 5. Cap. 1. (c) Conf. Budd. Lib. a nobis citatum. (d) Vid. Bernhard Nieventyts rechter gebrauch der Welt betrachtung p. 195. & Kryg. nat. Theol. part. I: pag. 207. (e) Conf. Budd. Thes. Theol. de ath. p. 313.

§. VIII.

Delineata in §. antecedente præstantia animæ humanæ, jam etiam corporis humani præ brutorum paucissimis evolvemus. Quando corpus humanum perscrutamur, certe stupenda nobis occurrit admiratio, nam tanta sapientia, arte, elegantia atque harmonia conflatum est, ut nihil in hocce universo reperiatur, in quo tantum artificium elucessit & quod tantam meretur admirationem. Erecta atque excelsa corporis structura DEUS Optimus hominem præ aliis exornavit animantibus, ut eo melius cœlum tanquam suum domicilium & patriam ad quam proficiscitur, contemplari, animumque e rebus caducis & mundanis ad cœlestia & æterna elevare queat. Elegantissime hoc indigitat Cicero: *Sunt, inquit, in terra homines non ut incolæ atque habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atque cœlestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet (a).* Cetera animantia, ut proris capitibus in terram deflexis adstructa esse observamus, ita & terrenis & cadu-

eis illorum adquiescere desiderium sudo clarius ostendunt. Hæc erecta corporis humani constitutio est animæ ipsius in actionibus suis dirigendis peragendisque longe convenientissima. Hæc etiam efficit ut eo commodius & majori cum promptitudine ad omnia circumspicere omnesque eventus & pericula, si quæ immineant, evitare queat. Præterea o quam admiranda in faciebus hominum fulgeat Majestas, quanta dignitas & venustas, quanta eminentia & elegantia, quæ non potest non præstatiam longe maximam illis comparare! Reliquorum vero animalium vultus quoad maximam partem formositate & pulchritudine destituunrur. En quanta varietas summa admiratione digna, in faciebus singulorum hominum observatur! Quanta quoque urilitas, quæ ex ista redundant varietate! Nam quantum ad omnes actiones humanas ut paœta, contratenus aliasque inventiones conferant, nemo qui modo rei indolem genuina mentis trutina pensitaverit, ignorabit. Ut de varietate vocum, quæ ad perfectionem hominis promovendam, mirum quantum conspirat, nihil dicamus. Brutis vero animalibus talis non adest nec vultuum neque vocum varietas, sed omnia & singula fere individua ejusdem speciei, tam quoad ipsam corporis structuram quam etiam voces, pari passu ambulant. His accedit adhuc illud quod perfectionem corporis humani longissime auget, nimirum quod exstruxerit DEUS hominem manibus, quarum auxilio ad res conficiendas certe splendidas mira feruntur prom-

ptotitudo; in quibus etiam eminet ars illa per-
 elegans scribendi, qua cogitata sua ex uno orbis
 termino ad alium & quidem circa totam tellurem
 transmittere potest. Brutis, quoniam intellectu de-
 stituantur, Creator Sapientissimus nullas dedit ma-
 nus, homines autem, qui soli intellectu sibi gloriari
 possunt, manibus instruxit, ut finibus ipsis injun-
 ctis sufficient obtinendis. In hanc rem præter
 multa alia more suo eleganter differit Cel. D:nus
 Budd. Cum ad alium eumque nobiliorem finem homo
 conditus esset, membra quoque quæ ei facerent eique
 propria essent, ipsi concessa sunt (b). Et licet omnia
 quæ faciunt, manibus præstare nequeant, ejusmo-
 di tamen instrumenta, quibus res subtilissimas &
 insimul elegantissimas difficillimasque efficiunt,
 manibus confidere possunt. Hinc pulcherrime Lu-
 dovicus Vives Walent. Homo tot artes manu excer-
 cet, tam varia profert, tot opera admiranda magno
 ingenio inventa & exculta (c). Et Cicero: Quam
 vero aptas, quamque multarum artium ministras ma-
 nus natura homini dedit! Digitorum enim contractus
 facilis, facilisque porrectio propter molles commissuras,
 & artus, nullo in motu laborat. Itaque ad pingen-
 dum, ad fingendum, ad scalpendum, ad nervorum lici-
 endos sonos ac tibiarum apta manus est, admitione di-
 gitorum. Atque hæc oblectationis, illa necessitatis, cul-
 tus dico agrorum exstructionesque tectorum, tegumenta
 corporum vel texta vel suta, omnemque fabricam aë-
 ris & ferri: ex quo intelligitur, ad inventa animo,
 percepta sensibus, adhibitis opificum manibus, omnia
 nos

nos consecutos, ut teeti, ut vestiti, ut salvi esse possumus; urbes muros domicilia, delubra haberemus (d). Paucis ut multa complectar: omne quocunque tam ad salutem hominis promovendam eumque ad felicissimum reddendam, quam ad immortale decus illi ipsi comparandum excogitari potest, maxima cum copia DEUS optimus homini largitus est.

- (a) Vid. Cic. de natura Deor. Lib. II. Cap. LVI. (b)
Conf. Budd. Thes. Theol. de ath, p. 310, 311. (c)
Vid. Lud. Viv. Walent. de veritate fidei Christ. p.
140. (d) Vid. Cic. de nat. Deor. Lib. III. Cap.
LX. Eleganter quoque D. Kryg. i 1. delein af sin
nat. Theol. de præstantia corporis humani & præ-
cipue de manuum excellentia loquitur, nec non D.
Derh. in sua Phys. Theol. Lib. V. Cap. II.

§. IX.

Adstructa essentiali hominis præ brutis excel-
lentia, jam ut ad accidentalem disquirendam, nos
met accingamus, instituti postulat ordo. Finem
creationis hujus universi esse gloriæ Divinæ mani-
festationem & felicitatem creaturarum rationalium,
jam dudum extra omnem dubitationis aleam posi-
tum est. Nam DEUS cum sit ens Perfectissimum,
non potest non gloriam suam maxime appetere; &
consequenter cum sit optimum & jam ab æterno
se vi-

se videret beatissimum, eandem quoque aliis quatenus in entia finita cadere potest, communicare voluit beatitudinem: natura enim boni ita compara est, ut bonitatis suæ thesauros longe lateque diffundat aliisque impertiatur. Prævidit itaque Creator Sapientissimus gloriam ipsius a mutis illustrari non posse animantibus. Alia ergo ut crearet necesse habuit, nimirum capaciora tantæ felicitatis. Eam ob rem hominem tantis perfectionibus condidit, ut perfectiones Divinas posset cognoscere, easdemque summis laudibus celebrare, nec non suam promovere felicitatem, ut ex illis quæ in antecedentibus attulimus plus satis apparet. Qùum igitur homo ad tantum & tam egregium finem, ac gloriæ Divinæ manifestatio est, conditus sit, prona fluit consequentia, illum brutis animantibus longe esse nobiliorem præstantioremque. Si ad creationem hominis & brutorum oculos nostros convertamus, certe & in hoc momento summam hominis præ brutis apparere præstantiam, nemo nisi in hirsutissima absurditatum monstra incidat, dubitare potest. Nam antequam homo in theatrum hujus mundi prodiret, omnia quæcunque ad felicitatem ipsius promovendam & delectationem illi adferendam inveniri possunt, apparata fuerunt, & quasi exspectarunt hominem ut suum Regem & Principem, qui hæc omnia gubernaret & cuius potestate sese subjecerent. Et demum quum ex fasciis nihili in præsens introducendus esset universum, deliberato consilio hoc factum est totius S. Sanctæ Trinitatis (a). Bruta

autem quando creanda essent, jussit Potentia Creatrix ut secundum genus & speciem suam hominum in usum existerent & in hujus universi prodirent theatrum. En quanta præstantia hominis, quanta gloria & dignitas exinde patet, quod secundum imaginem DEi conditus sit, hoc est, quod sapientia & justitia hominis concreata; etsi finitæ, fuerint quasi imagines DEI sapientiæ & justitiæ. Ut taceamus dominium in ceteras res, quod erat quasi species potentiarum Divinarum.

(4) vid. Genes. Cap. I. v. 36.

§. X.

Creatus est homo propter se suamque felicitatem, bruta vero propter hominem. Homo, ut jam ex antecedentibus patet, viribus gaudet discernendi bonum a malo verumque a falso. Gloriari quoque potest quod notitiam de ædificio & spectaculo hujus mundi, de se ipso, imo etiam de suo Creatore ejusque voluntate, secundum quam actiones suas dirigere tenetur, facilime sibi comparare queat, hoc est, quod maxima & gravissima negotia administrare, nec non opera Divina, immortali pompa coruscantia, spectare valeat. Homo itaque qui talibus exornatus est facultatibus, existentiam suam felicem censere & delectationem exinde capere

pere potest. Bruta animantia e contrario non propter se, sed propter hominem condita esse, quisquis haud ignorat. Nam hæc nihil perpendere valent, sed instinctu quodam cœco, sine ulla ratione, iudicio & consilio, ad illas feruntur actiones, ad quas edendas a Creatore ordinata sunt. Et licet in quibusdam animalibus admirandam observemus calliditatem docilitatemque, exinde tamen nimis præcipitanter, illa ratione esse instructa, argumentaretur; eam autem ob rationem, quædam præceteris provida Divina cura majori prospexit docilitate, ut eo melius se conservare & hominum commodis inservire queant. Non itaque judicare valent, ad quod & quam ob caussam vita illis concessa sit, nec mundum, nec se ipsa neque suum Creatorem cognoscunt, nec denique suas actiones ad certos fines dirigere possunt. Edere & bibere & genus propagare suum, sunt illæ actiones fere omnes, quibus bruta animantia occupantur & necessitate quadam naturæ feruntur. Quis autem tam horrendis absurditatum monstribus esset fascinatus, ut illa ipsa eam ob rationem saltem vitam gerere balbutiret? Hoc certe perinde foret, ac velle adstruere bruta animantia sine ullo fine intento esse creata. Quum igitur sibi ipsis prodesse & laudibus suum Creatorem concelebrare nequeant, prono quasi fluit alveo, alium esse finem ad quem condita sunt, id est, necessario dari alios, quibus utilitatem adferunt & propter quos existunt, nam alias frustra essent condita. Et quis alias esset hic finis,

quam utilitas hominum? Hominem enim solum
 bruta ad necessarium vitæ usum cultumque accom-
 modare posse, experientia quoque testatur. Quid
 præterea brutorum conditionem & naturam consi-
 derat, facillime deprehendet omnem illorum labo-
 rem & operam omnesque actiones eo tendere, ut
 hominibus inservire queant. Nullum ex vita sua
 habent usum, sed propter hominum utilitatem exi-
 stunt, & absque illis nihil prodeffent. Quid quæso
 esset mundus & totus hicce terrarum orbis longe
 splendidissimus sine homine? Nihil certe aliud quam
 asylum ignorantiae, solitudo admodum horrida &
 quasi domus sine incolis. Quid esset navis sine re-
 ctore, & quid exercitus in prælio sine duce?
 Par ratione quoque mundus sine hominibus.
 Quid denique esset in mundo apparatus ille elegan-
 tissimus puta omnes res creatæ animatae & inani-
 matæ sine homine? Certe ut ita dicamus, ceu su-
 pellestria sine aliquo qui illis uteretur? Quis glo-
 riam Divinam promoveret bonitatemque laudibus
 extolleret? Quis beneficia Creatoris longe maxima
 deprædicaret eumque submissa veneratione coleret
 & adoraret? Quem in finem DEUS mundum con-
 didisset? Omnibus latissime patet, quod Summum
 Numen brutis animantibus ad certos fines conse-
 quendos magnam indiderit inclinationem; hanc
 autem necesse & non sponte sequuntur. Et quam-
 vis volatilia multa cum arte & solertia nidos suos
 construant; eosdem tamen faciunt uno eodemque
 modo sine ulla eruditione exercitioque, saltem ab
 instin-

instinctu naturali. Aranea vix ovo exclusa telam suam solitam contexere incipit, et si hoc nunquam antea factum esse viderit. Pulcherrime itaque Seneca: *nascitur ars ista non discitur.*

§. XI.

Quando eminentiam hominis, quæ illi ex socialitate & vita civili profluit, nostræ subjicimus considerationi, facilime convincimur eandem variæ esse generis maximique ponderis, quod gratis dictum, nemo nisi in horrida ignorantiae barathra præceps ruat, contendenterit. Ne autem limites brevitatis propositæ transeamus, & dissertatio nostra in magnum excrescat volumen, sufficiat tantum vel potissima, ex quibus non potest non intelligi allatam veritatem sua eademque evidentissima radiare luce, in medium proferre. In vita humana elucescit ordo isdemque elegantissimus, nam gaudet societas hominum aliquo superiori, qui leges ad quarum præscriptum actiones omnium sunt instituendæ, proponit. Quisvis heic certas habet actiones certaque officia & negotia, ita ut alius negotiis alterius se non immiscat, sed suo fungatur munere, quo fit ut omnis confusio evitari queat. Bruta vero sine lege & ordine vivunt & in tenebris involvuntur densissimis. In vita humana floret pax & tranquillitas, bruta autem rapinis cædibus.

dibusque semper exponuntur, quia animal robustius infirmius devorat & ruinam eidem citius serius accelerat. Unde quivis nisi jovem pro juno ne amplectatur intelligit quantum genus nostrum præ brutis animantibus etiam hac in re emineat. Loquelæ usu, quo bruta destituuntur, non possunt non homines admiranda cum dexteritate cogitata & animi sui sensa aliis communicare, & quidem grandibus verbis & splendido dicendi genere suum sermonem tanquam sale & prætiosissimis aromatis adspersis, suavissime condire. Sed quod longe majoris est momenti, possunt quoque cum Creatore suo jucundissimum instituere colloquium eumque eximiis celebrare laudibus. Tanta itaque loquelæ est præstantia, ut sine eadem tota hæcce mortalium scena summa cum miseria interitum deploraret suum. Possunt præterea homines eruditionem solidissimam vastissimamque sibi comparare, cuius ope ad res obeundas difficillimas præstantissimasque admiranda feruntur alacritate promptitudineque. Patet hoc sudo clarius vel exinde quod varias scientias earundemque intima secretissimaque adyta exacte perlustrari queant, easque ad magnum jam evexerint fastigium. Bruta autem eo usque progressi nequeunt, ut aliquam disciplinam vel totam vel aliquam partem addiscere possent (*a*). Dignitas hominis mirum quantum exinde quoque patescit, quod gaudeat facultate canendi, ita ut vocem suam vario modo secundum certum tonum, ambrosia mirifica ornatum, flectere, nec non cantionibus suis

suis religiosis DEUM collaudere queat. Animantibus brutis, licet hæc prorsus non deneganda sit facultas, longissimo tamen illorum ab hominis canticone distat intervallo. Nam ad certum tonum, ut homo, vocem suam redigere nequeunt, & tanta savitas, lepor & symmetria, quæ in hominis canticone inest, minime in eorum observatur, multo minus DEO collaudando hymnos contexere valent.

(a) Vid. Val. Psych. Rat. §. 296.

§. XII.

Jam instituti postulat ratio, ut ad præstantiam hominis præ aliis animantibus exinde deductam, quod omnes res creatæ inanimatæ quoque hominum in usum conditæ sint, nos pergamus delineandam. Tota hæc artificiosa & splendida universi compages ad utilitatem hominum maxime conspirat. Si systematis hujus mundani magnitudinem, omnium elegantissimam harmoniam nec non pulcherrimam dispositionem contemplamur: si inquam latitudinem cœli ejusque sollemnem apparatus, cuius amplitudo tanta est, ut nemo mortalium cogitationi assequi valeat, certe non aliter possimus quam gaudio exultare & insimul admiratione venera-

nerationeque erga DEUM perfundi maxima devo-
 tissimaque. Sol, lumen illud totius universi longe
 splendidissimum savissimumque, hominibus impi-
 mis utilitatem præstat maximam. Nam totum hunc
 ce terrarum orbem collustrat omnibusque ejusdem
 incolis jucundissimum præbet habitaculum. Luna
 noctem reddit lucidam & iter facientibus prædest ma-
 xime. Omnia elementa insignia atque egregia ho-
 minibus præstant commoda, hi quoque summa
 cum excellentia solertiaque illis uti possunt. Præ-
 ter hoc quod auxilio ignis varia instrumenta, ad
 œconomiam & rem militarem nec non ad artium
 variis generis incrementum necessaria, aliaque fere
 innumerabilia confiant, excogitarunt quoque va-
 rias machinas easdemque artificiosissimas, quæ sa-
 tis superque ob oculos ponunt, quanta in ingenio
 humano eluceat præstantia. Admiratione certe di-
 gna censenda est ingenii humani vis, quod inven-
 nerit ejusmodi machinas, quæ vi ignis ingentem
 copiam aquæ evehere nec non furorem ignis æ-
 dificia destruentem, alio igne repellere & suppri-
 mere possunt. Neminem latet quam sapienter ho-
 mines aquam ad commodum suum promovendum
 convertant. Quanta cum solertia ventos ad utili-
 tam suam applicant? Tanta quidem, ut ope
 ventorum ab una mundi parte ad alteram & to-
 tum terrarum orbem iter facere & navigare queant.
 Hæc vero omnia, bruta ne concipere quidem ne-
 dum facere valent. De terra quid dicamus? Ne-
 mo nisi crassis ignorantiae tenebris involutus, ne-
 scit

seit quantum hominibus præstat usum, & quanta
 cum sagacitate eadem utuntur. Ut plura alia silen-
 tio prætereamus. Si itaque quid pulchrum, si quid
 amabile, si denique quid magnificum in rerum na-
 tura suspiciatur, præclatum certe est hominis in-
 genium, quo tam admirandas & splendidas res in
 medium proferre valet. Quando creaturas anima-
 tas perlustramus, facillime perspicimus, illas maxi-
 mum hominibus adhibere usum, quod vel hæcce
 verba elegantissima, quæ testimonii loco profer-
 re lubet, non possunt non plus satis indigitare.
 "Tigrar, Loar, Biornar, Råfvar, Hårmeliner bå-
 "ra fram sina dyrbare skinn androm, (id est,
 "Månniskom) til nyttä. Hundar måste hela dagen
 "ut jaga rádiuret eller Haren, at Månniskan må
 "nyttia dem til sin födo: sjelfva hafva de minsta
 "vinsten af sit arbete. Gräffvinet drifver Kaninen
 "utur sina miner, Månniskan til tienst. Hästen,
 "Elephanten, Camelen måste båra de tyngsta bör-
 "dor: Oxen draga plogen: Koen miölka; Fåret
 "båra fram ull: Renen draga achian: Svinet och
 "Igelkotten plöja jorden: Mullvaden upkasta myl-
 "jan, at gräs och örter i hånne lättare må kun-
 "na få sig: Falken fånga foglar åt Månniskan;
 "Hönan föda os med ägg; Tuppen upväcka os
 "om första mårgonen; Göken och Lärkan om
 "dagen; Trasten om morgonen och aftonen;
 "Nåktergalen siunga ocklqvåda för os om natten.
 "Påfoglen glimma med sine gyllende fiädrar at
 "fågna våra ögon. De måsta foglar såsom Stor-

kar, Tranor, Hågrar, Giäss, Svaner, Åder, " Starar, Bosinkar måste flytta årligen om våhren " hit til os i norden; ömsa sina quarter mot hö " sten åt de södre verldens länder, at de måge " falla flere folkslag i händer. Fiskarna måste fly " från det sakra haffsens afgrund, hvart år up til " de osäkra stränder upstiga, i floderne fara från " den ena stranden til den andra, efter månader " och dagar, at de hopetals måge af diuren foglar " och osf fångas. Vrak foglarne ställas hundrade " tals i leder på flaska siöarne och såsom en not " måste drifva fiskarna i stranden at de där lättare " af osf fångas måtte. Fiskmåforne måste hela da " gen flyga öfver vatnet, at gifva tilkänna hvar " fisken under vatten ligger förborgad. Syrianiske " flugan skal lysa om natten at vi af dess lius se " måge. Silkesmasken spinna så lång tråd at vi " måge klädas. Biet med så stor möda hopsuga " honung för vår läckra tunga. Hafvet sielf ge " nom ebb och flod måste dageligen kasta til stran " derne högar af snäckor, ostror, hummer, alt til " människans tienst (a).

(a) Vid. Dr. Arch. Linnæi Tal om märkvärdighet uti
insesterne. p. 4. §.

§. XIII.

Breviter adhuc perstringere conabimur illa;
in quibus bruta animantia quasdam præ homini-
bus

bus habere videntur prærogativas. Homines quando in scenam hanc prodeunt, tanta exponuntur imbecillitate, ut sine auxilio aliorum vivere nequeant. Nam præter hoc quod vestibus, quibus vim frigoris & injuriam aëris repellere possent, destituantur, ad victimum sibi adquirendum felicitatemque suam promovendam plane quoque sunt inepti. Brutæ autem suffragante experientia, mox quando in universum hoc projiciuntur, alimentum sibi quærere possunt & a natura vestibus apparata sunt. Sed quando hoc argumentum penitus ponderatur, non potest non præstantia hominis in eodem elucescere. Quod homines recens nati tanta laborent infirmitate, socialitatis exinde evidenter appetet necessitas, nam sine socialitate homo non modo foret miserrimus, verum quoque frustra existeret. Præterea quod homines in hujus mundi spectaculum nudi prodeant, in eo etiam præstantia eorum & beneficium Creatoris elucet uberrimum. Nam, quum ad Dominum reliquorum animantium creatus, nobilioribusque præ aliis exornatus sit facultatibus homo, voluit Bonitas Creatrix, ut in vestibus quoque earundemque varietate ipsius præ aliis emineret præstantia. Beneficium certe est sat magnum quod vestes pro diversitate temporum mutare easdemque secundum lubitum sibi confidere queat. Hoc autem minime facere posset, si natura illum vestibus prospexit. Homo itaque, qui magno & eximio gaudet ingenii acumine, multa ad corpora sua contra vim frigoris aërisque con-

servanda necessaria invenire potest, & manibus,
 quæ sunt instrumenta ad omnia longe paratisima,
 vestimenta prætiosissima sibi confidere, nec non
 varia ædificiorum genera, multa arte & elegantia
 ornata, extruere valet. In eo etiam bruta præ
 hominibus habere videntur prærogativam, quod
 magnitudine corporis, fortitudine, velocitate, levitatem
 & inferioribus animæ facultatibus hominibus
 antecellant; sed huic objectioni sufficient verba
 hæcce D. Arch. Linn., quæ ita sonant: "Natu-"
 ren har icke gifvit oss rïfvande klor och glupske"
 tänder, som Tigrar, men förståndet har lärt de."
 la kött och ben bättre än de. Vi hafvom ej"
 fått den styrka som Elephanten; men vettet lärt"
 tämja den starkaste. Vi hafvom ej fått så snällt"
 lopp som Haren; men snillet lärt fånga den snål"
 läste. Vi hafvom ej fått händer at grafva genom"
 jorden som mullvaden, men efter tankan lärt ge"
 nom grafva hårda hällebårgen. Vi hafvom ej fått"
 fenor och spol som Fiskarne; dock har vår hjer-"
 na lärt oss simma til bågge Indierne. Vi haf-"
 vom ej fått vingar som Foglarne, dock har ut-"
 räckningen lärt taga neder foglen utu skyarne."
 Vi hafvom ej fått ögon skarpe som Loen; men"
 omtankan lärt genom Tuber se fläckar i plane-"
 terne och genom microscoper se ådrorne i Lu-"
 sen. Vi hafvom ej fått rytande mäl som Lejo-"
 ner, dock lärt genom Tubas stentorias, klockor"
 och stycken dundra mer. Vi hafvom ej fått"
 hörsel iom villsvinet; dock genom Tubam acu-"

"sti-

"sticam förmått höra nogare. År altså förfuftet
 "det adlaste GUD och naturen gifvit männi-
 "skan, hvarmed vi få högt öfvergå alla andra
 "skapade ting (a).

(a) Vid. Arch. Linn. Tal. om märkvärdighet uti infer-
 eterne p. 8. 9.

§. XIV.

Quid autem hæc omnia, licet & præstantiam hominis præ brutis animantibus plus satis arguant, quando illa, quæ adhuc supersunt, consideramus, quæque tanti sunt ponderis, ut iisdem indagandis deprædicandisque mortalium vires haud sufficient? DEUS, ceu summum bonum, in quo omnes perfectiones & realitates infinita eademque exactissima consentiunt harmonia, tanti æstimavit hominem, ut quando per lapsum illum lugubrem & nunquam satis deplorandum, in peccatum & summaḡ incidit miseriam, se ipsum propter salutem ejus morte crudelissima affici permiserit. Hoc certe est argumentum quod non potest non dignitatem & præstantiam hominis maxime deprædicare. En quanta in eo eluceat præstantia, quod licet corpora hominum putrefcant & ad pulverem redigantur, de hoc tamen sibi gloriari queunt, quod iterum resurgent & glorioſis immortalibusque cor-

poribus induantur. Hinc quamvis artificiosissimum
hoc ac vastissimum mundi systema & insimul o-
mnia quæ in eo reperiuntur, intereant, homines
tamen soli existentiam suam continuant. Illi enim
de altera post hanc, meliori & æterna vita sibi
gratulari possunt, ubi in cœlestibus illis domiciliis,
jucundissima cum suo Creatore communione beat-
itudineque fruuntur nunquam terminanda. Tanta
hominis præ aliis animantibus est dignitas. Sed
propter rationes easdemque gravissimas, jam vela
contrahimus. Faxit DEUS Clementissimus, ut ho-
mines facultatibus & viribus suis nobilissimis ita
utantur, ut gloria ipsius in sæcula sæculorum
promoveri & concelebrari queat.

